

# Mirosław J. Hoffmann

---

"Zwierzęta w gospodarce ludności zamieszkującej ziemię Polski północno-wschodniej we wczesnej epoce żelaza", Joanna Piątkowska-Małecka, Olsztyn 2003 : [recenzja]

---

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 3, 389-391

---

2004

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

## RECENZJE i OMÓWIENIA

**Joanna Piątkowska-Małecka, *Zwierzęta w gospodarce ludności zamieszkującej ziemie Polski północno-wschodniej we wczesnej epoce żelaza*, Rozprawy i Materiały Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie, nr 216, Olsztyn 2003, ss. 143, ryc. 17, wykresy 16, tabele 36.**

W grudniu 2001 r. odbyła się publiczna obrona pracy doktorskiej Joanny Piątkowskiej-Małeckiej, *Zwierzęta w gospodarce ludności zamieszkującej ziemie Polski północno-wschodniej we wczesnej epoce żelaza*. Przygotowana pod kierunkiem prof. dr hab. Alicji Lasoty-Moskalewskiej rozprawa przyjęta została z uznaniem przez recenzentów (prof. dr hab. Stanisław Kurnatowski i prof. dr hab. Jerzy Okulicz-Kozaryn), innych archeologów oraz archeozoologów, a także nagrodzona w 2002 r. wyróżnieniem Prezesa Rady Ministrów.

Składa się ona ze wstępu, sześciu numerowanych rozdziałów oraz wniosków. Rozdział pierwszy zawiera, zgodnie z tytułem, próbę przedstawienia stanu badań nad poruszaną przez autorkę problematyką. W tej części pracy, napisanej „zgrabnym” językiem i „nieprzegadanej”, dostrzeżono tylko dwa mankamenty. Jednym z nich jest operowanie niestosowanymi już obecnie, archaicznymi poniekąd pojęciami chronologicznymi, np. okres wczesnolateński. Zarzut ten dotyczy również innych rozdziałów pracy. Za błędne, szczególnie wobec skromnej bazy źródłowej, uznać również należy nieuwzględnienie w książce opracowań archeozoologicznych materiałów kostnych z Wyszeborzka (ze względu na specyfikę miejsca kultowego) oraz Ząbia, z uwagi na fakt, że badania wykopaliskowe osiedla z tej miejscowości nie zostały jeszcze zakończone.

Rozdział drugi, o charakterze materiałowym, prezentuje źródła wykorzystane w pracy, czyli wyniki analiz kości zwierzęcych z ośmiu osiedli z wczesnej epoki żelaza północno-wschodniej Polski, w tym dwóch osad nawodnych (Mołtajny i Pieczarki) oraz sześciu wysoczyznowych (Jeziorko, Łęcze, Szurpiły, Tarławki, Tolkmicko i Żubronajcie). Walorem rozdziału jest podanie kontekstu odkrycia szczątków kostnych, czyli archeologiczne omówienie osiedli, z których pozyskano analizowany materiał osteologiczny. Integralną częścią rozdziału drugiego są tabelaryczne zestawienia wyników analiz szczątków zwierząt i ryb odkrytych na wymienionych osiedlach (tabele 1–4).

W rozdziale trzecim autorka omawia zastosowane metody badawcze. W sposób jasny i przystępny wyjaśnia niuanse prowadzonych przez siebie badań archeozoologicznych, których wyniki poddała analizie statystycznej.

Rezultaty tych analiz i uzyskane wnioski prezentowane są w rozdziale czwartym, zatytułowanym *Wyniki analizy zwierzęcych szczątków kostnych z ziem Polski północno-wschodniej we wczesnej epoce żelaza*. Ta część pracy zawiera szereg interesujących ustaleń, np. co do składu anatomicznego materiałów kostnych z rozpatrywanych osiedli, wieku i płci zwierząt, a także składu gatunkowego badanych szczątków osteologicznych. Bardzo ważne w tej części pracy są rozważania nad typem konsumpcji, z których wynika, że u osadników z prawie wszystkich rozpatrywanych osiedli (za wyjątkiem Jeziorka) obowiązywał zbliżony model konsumpcji z wyraźną dominacją bydła i małych przeżuwaczy (owca, koza) oraz mniejszym udziałem świń. Bardzo interesującą częścią tego

rozdziału są, oparte głównie na własnych badaniach autorki, rozważania dotyczące morfologii zwierząt, a także zmian na kościach, zarówno patologicznych, jak również śladów powstałych w wyniku przygotowania mięsa do konsumpcji.

Rozdział piąty, o niewątpliwie zbyt rozbudowanym i zagmatwanym tytule (*Analiza porównawcza stanowisk z ziem Polski północno-wschodniej z wczesnej epoki żelaza ze stanowiskami z innych terenów z tego samego okresu oraz ze stanowiskami z tego samego obszaru datowanymi na czasy późniejsze*) jest (sic!) najkrótszą częścią omawianej książki. Stanowi on próbę analizy komparatywnej wyników badań uzyskanych na obszarze północno-wschodniej Polski zasiedlonej we wczesnej epoce żelaza przez tzw. kulturę kurhanów zachodniobałtyjskich z jednostkami kulturowymi z terenów ościennych, w tym z kulturą łużycką, ceramiki sztrychowanej oraz kulturą przeworską. Tę część książki Joanny Piątkowskiej-Małeckiej rozpatrywać należy w szerszym kontekście środkowo-europejskim, gdyż to właśnie wczesnożelazne osiedla z północno-wschodniej Polski są nieporównanie lepiej zbadane niż te z obszarów ościennych, zwłaszcza z terenu tzw. kompleksu pomorsko-kloszowego.

Rozdział szósty, zatytułowany *Zwierzęta w gospodarce ludności zamieszkującej [fortunniej byłoby chyba zasiedlającej?] ziemie Polski północno-wschodniej we wczesnej epoce żelaza*, zawiera próby syntezy kilku zagadnień, m.in. konsumpcji mięsa, pozyskiwania (hodowli, łowiectwa, rybołówstwa) i użytkowania zwierząt domowych, łownych i ryb oraz podstaw ekologicznych wyżywienia stad zwierząt hodowlanych. Za szczególnie wartościowe w tym rozdziale uznać należy rozważania o podstawach ekologicznych wyżywienia utrzymywanych stad, a zwłaszcza dotyczące bazy paszowej zwierząt hodowlanych, zależnej od lokalnych warunków przyrodniczych. Zamykający tę część pracy podrozdział, o tytule (również zbyt długim i „skomplikowanym”) *Gospodarowanie zwierzętami na ziemiach Polski północno-wschodniej we wczesnej epoce żelaza w porównaniu z innymi terenami oraz stanowiskami z tego samego obszaru datowanymi na czasy późniejsze*, jest próbą omówienia gospodarki zwierzętami we wczesnożelaznej kulturze kurhanów zachodniobałtyjskich i porównania jej z terenami sąsiednimi w tym czasie, a także próbą skonfrontowania gospodarki zwierzętami na obszarze zachodniobałtyjskim we wczesnej epoce żelaza ze strukturą hodowli w następnych epokach dziejowych przemian, tzn. w okresie wpływów rzymskich oraz wędrówek ludów. Uzyskane wnioski są, co należy zaakcentować, odmienne od artykułowanych dotąd w literaturze przedmiotu, tzn. gospodarka zwierzętami w kulturze kurhanów zachodniobałtyjskich — zdaniem Joanny Piątkowskiej-Małeckiej — nawiązywała jednak bardziej do struktury hodowli kultury łużyckiej, odbiegając od gospodarki hodowlanej kultury ceramiki sztrychowanej bardziej, niż dotychczas przyjmowano.

Omawianą książkę zamykają krótkie, półtorastronicowe *Wnioski*, w których autorka w czterech punktach przypomniła i uwypukliła najważniejsze rezultaty analiz i studiów, w wyniku których powstało to opracowanie.

Joanna Piątkowska-Małecka w swojej książce poruszyła imponującą liczbę zagadnień szczegółowych, w tym również takich, które nie były dotąd rozpatrywane w pracach o tej problematyce. Za trafne i udane uznać też trzeba jej nawiązania do różnych aspektów szeroko pojętej gospodarki zwierzętami w czasach późniejszych — np. okresie wpływów rzymskich i wczesnym średniowieczu — które odnotowane zostały w źródłach pisanych (por. np. s. 55).

Reasumując, podkreślić należy, że omawiana książka jest dużym osiągnięciem naukowym młodej wszak autorki — reprezentantki trudnej dziedziny nauki, jaką jest archeozoologia.

Mirosław J. Hoffmann

**Janusz B. Kozłowski, *Spacer po dawnej Ostródzie*, Waldemar Mierzwa, Oficyna Retman Dąbrówno [2004], ss. 163.**

Gdy w 1995 r. Walter Westphal przygotował wydawnictwo *Osterode Ostpr[eussen] in alten Ansichten*, wydane przez Kreisgemeinschaft Osterode Ostpr. w Osterode am Harz, wydawało się, że starej Ostródy inaczej pokazać już nie można. Na stu osiemdziesięciu sześciu stronach ukazano wówczas miasto na niemal takiej samej liczbie widokówek wydawanych od roku 1898. A jednak. Nowo wydana publikacja Janusza B. Kozłowskiego *Spacer po dawnej Ostródzie* to, jak napisał we wstępie burmistrz miasta Jan Nosewicz: „bogato ilustrowana opowieść o Ostródzie końca XIX i pierwszych czterech dziesięcioleci XX wieku”, opowiedziana w oparciu o fotografie wielu miejsc utrwalonych na blisko stu osiemdziesięciu kartkach. Zdaniem burmistrza „usatysfakcjonowani tą książką powinni poczuć się przede wszystkim mieszkańcy przedwojennej Osterode i powojennej Ostródy. Pierwszym »Spacer« przyniesie wspomnienie znanych im niegdyś, a dziś już pewnie ledwo pamiętanych ludzi, ulic, parków, szkół, restauracji, hoteli, kościołów, sklepów, miejsc dziecięcych zabaw. Drugim przybliży przedwojenny klimat miasta, opowie o miejscach, doskonale im dzisiaj znanych, o których przeszłości wiedzą naprawdę niewiele lub nic”.

Autor swą wędrówkę po dawnej Ostródzie rozpoczął od dworca kolejowego, którego budowę rozpoczęto w roku 1872, gdy powstało połączenie miasta z Iławą. Widokówki z utrwalonym obrazem tego miejsca uzupełniono wiadomościami o ówczesnym rozkładzie jazdy, budowie kolejnych odcinków torów i Hansiku Stockelu — bagażowym, który „wiedział o wszystkim co działo się na dworcu, w mieście i na świecie”. Dalej, wraz z Kozłowskim, udajemy się na Alter i Neuer Markt (dziś plac Tysiąclecia Państwa Polskiego), wędrując Bahnhofstrasse (ul. Słowackiego), wzdłuż torów i poznając coraz to nowe kamienice, budynki i lokale użyteczności publicznej. Ilustracją są widokówki pochodzące ze zbiorów autora. Perfekcyjne wprost rozmieszczenie ich w książce pozwala bezbłędnie odnaleźć i umiejscowić opisywane na kolejnych stronach obiekty, najczęściej dziś już nieistniejące, które tylko dzięki obrazom można odtworzyć i zobaczyć.

Przy „środkowym przejeździe” — tylko mieszkańcy Ostródy wiedzą, o który chodzi — dochodzimy do rozwidlenia dróg Bergstrasse (ul. Czarnieckiego), Wasserstrasse (ul. Mickiewicza) i Schulstrasse (ul. Stapińskiego). Autor przedstawił umiejscowione przy nich hotele (wraz z cenami noclegów), sklepy i banki. Przybliżył ich historię, przedstawił właścicieli i opisał ich losy, uzupełnił również naszą wiedzę o ostródzkich pieniądzach zastępczych z czasów I wojny światowej, rosnących cenach znaczków pocztowych w czasie kryzysu gospodarczego w Niemczech, dziejach prasy tego mazurskiego miasta.

Kolejny etap to Alter i Neuer Markt (plac Tysiąclecia Państwa Polskiego) wraz z przestronnymi sklepami, restauracjami, ratuszem i kościołem. Widokówki ilustrujące ten fragment miasta są szczególnie ciekawe, bowiem dzisiejszy plac to zespół powojennych, niezbyt udanych architektonicznie, budynków.